

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ТУРИЗМУ І
КРАЄЗНАВСТВА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПОГОДЖЕНО

Вченою радою Рівненського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти
Протокол № _____ від _____ 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказом департаменту освіти і науки
Рівненської обласної державної
адміністрації
№166 від 28.06.2023

Навчальна програма з позашкільної освіти
туристсько-краєзнавчого напрямку

“ ЮНІ ЕТНОГРАФИ - КРАЄЗНАВЦІ ”

I-III роки навчання
(основний рівень)

Рівне – 2023

Автори:

Брончук Н.О. – завідувачка організаційно-масовим відділом комунального закладу «Рівненський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді» Рівненської обласної ради.

Мельничук В.В. – завідувачка туристсько-краєзнавчим відділом комунального закладу «Рівненський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді» Рівненської обласної ради.

Рецензенти:

Мінакова Н.Г. – методист лабораторії національного виховання Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Григор Л.М. – методист комунального закладу «Рівненський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді» Рівненської обласної ради.

Пояснювальна записка

Етнографія - це наука про націю, людину в її зв'язках із природою, мовою, історією, побутом, обрядами та звичаями, усною народною творчістю. Це важливий і могутній чинник навчання і виховання особистості.

Знання свого родоводу, історії свого народу – це такий компонент цивілізації, який і робить людину власне людиною. Тому саме краєзнавству в наш час належить важлива роль у вихованні учнів. Активна участь школярів у краєзнавчій роботі сприяє їх громадському і духовному розвитку, формуванню інтелектуального потенціалу України.

Дослідження місцевих джерел є підготовчим етапом до ознайомлення з природними умовами і суспільним життям всієї країни, допомагає при вивченні творчої спадщини українських письменників, істориків, фольклористів, етнографів.

Програма розрахована на роботу з учнями, як правило, віком від 10 років і старших.

Програма передбачає навчання дітей в групах основного рівня протягом трьох років навчання.

На опрацювання навчального матеріалу відводиться по 216 (6 годин в тиждень) або 324 (9 годин в тиждень) години на кожний рік.

Метою навчальної програми є створення умов для інтелектуального, творчого розвитку дітей засобами фольклору, етнографії та формування ключових компетентностей особистості у процесі навчання та засвоєння учнями базових знань з туризму і краєзнавства.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

1. *Пізнавальна компетентність*: уміння спостерігати навколишній світ, знайомитися з розвитком матеріальної і духовної сфери народної культури, звичаями, традиціями, віруваннями свого народу, українськими народними промислами і ремеслами, історією та культурою свого міста (області), пам'ятками архітектури, мистецтва, археології, усної народної творчості; формувати особистісне сприйняття дослідженого матеріалу.

2. *Практична компетентність*: уміння визначати етнографічні зони України та їх особливості; описувати предмети народного побуту та зразки усної народної творчості; орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах, долати природні перешкоди, дотримуватися основних правил техніки безпеки у туристських подорожах, експедиціях.

3. *Творча компетентність*: набуття досвіду власної творчої діяльності, розвивати художній смак, творчу уяву, фантазію, позитивні якості особистості: працелюбство, наполегливість у досягненні мети, відповідальність за результат власної діяльності;

4. *Соціальна компетентність*: сприяти самореалізації дитини в соціумі засобами мистецтва, фольклору та етнографії; формувати здатність до

співробітництва, соціальної активності, виховання культури спілкування, свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих, сприяти професійному самовизначенню.

Заняття гуртка організуються як теоретичні, так і практичні. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження і складає в академічних годинах (45 хвилин). Орієнтовне співвідношення теоретичних і практичних годин 1:6. Екскурсії та практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя. Періодичність екскурсій і практичних занять на місцевості – один раз на місяць. (Для гуртка з 9-годинним тижневим навантаженням – два рази на місяць). Необхідною умовою організації екскурсій і практичних занять на місцевості є дотримання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.

При плануванні теоретичних та практичних занять, екскурсій, подорожей та змагань враховуються сезонні зміни погоди. Під час канікул плануються масові заходи: екскурсії, походи, змагання, виставки, тощо.

Для закріплення та реалізації набутих вихованцями знань, умінь та навичок у кінці навчального року проводиться літня туристсько-краєзнавча подорож (поза сіткою навчальних годин).

Програма передбачає варіативність як дидактичних принципів, так і елементів інноваційних методів навчання, спрямованих на формування творчої особистості.

На заняттях гуртка застосовуються різноманітні методи навчання в залежності від віку гуртківців. Серед них: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрація, дискусія та ін.), репродуктивні (відтворювальні), тренінгові (розвиток знань, набуття вмінь та навичок), дискусійні, проблемно-пошукові (дослідницькі, пошукові) методи навчання. При проведенні практичних занять перевага надається спортивним та рухливим іграм з елементами туризму, краєзнавчим дослідженням за природою, історико-культурними об'єктами та інше.

Застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, картографічний та роздатковий матеріали, технічні засоби навчання.

Поряд з груповими, колективними формами роботи проводяться індивідуальні заняття з гуртківцями відповідно до чинного Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах. Така форма роботи доцільна при підготовці змагань, конкурсів, виставок та інших масових заходів. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку та психофізичних особливостей стану здоров'я дітей.

Перевірка компетентностей вихованців здійснюється під час проведення практичних занять у формі змагань, вікторин, конкурсів та відвідуванні екскурсійних об'єктів.

Керівник гуртка, враховуючи рівень підготовки, вік, інтереси учнів

(вихованців, слухачів), стан матеріально-технічної бази навчального закладу, в

якому працюють гуртки, в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми.

Розподіл годин за розділами – орієнтовний. Теми подані у порядку зростання складності матеріалу.

У перші тижні занять необхідно провести батьківські збори, де розповісти про план роботи гуртка, розклад занять та особисте спорядження юного туриста для практичних занять та подорожей.

У процесі роботи гуртка, з метою ефективного засвоєння систематизованих знань, формування умінь та навичок використовуються засоби навчання відповідно до чинного Типового переліку навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для художньо-естетичних, еколого-натуралістичних, туристсько-краєзнавчих і науково-технічних позашкільних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Краєзнавство всебічно розвиває учнів, прищеплює їм уміння дивитися на світ очима дослідника. В процесі краєзнавчих спостережень відбувається активне засвоєння учнями навчального матеріалу і набуття навичок необхідних у житті.

Основний рівень, перший рік навчання

Навчально-тематичний план

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ.	2	-	2
Краєзнавчі можливості рідного краю.	6(8)	24(24)	30(32)
Література рідного краю.	8(28)	2(24)	10(52)
Особливості фольклору.	12	2	14
Народний календар свят, звичаїв та обрядів.	24	18	42
Родинно-побутові свята.	6	12	18
Релігійні вірування українців.	8(8)	4(8)	12(16)
Український народний одяг.	4(10)	4(4)	8(14)
Народне образотворче мистецтво. Основні напрямки образотворчого мистецтва.	6(8)	8(12)	14(20)
Поселення та житло.	4(20)	4(4)	8(24)
Основні і допоміжні галузі господарства.	8(18)	6(10)	14(28)
Українська кулінарія.	2(6)	2(2)	4(8)
Українська народна медицина.	2(10)	8(8)	10(18)
Транспорт і засоби пересування.	2(8)	6(6)	8(14)
Туризм.	14	8	22

Всього	108(182)	108(142)	216(324)
---------------	-----------------	-----------------	-----------------

Зміст програми

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Мета і завдання гуртка. Ознайомлення з планом роботи на рік. Вирішення організаційних питань.

2. Краєзнавчі можливості рідного краю (30/32 год.)

Теоретична частина. Природні, історичні, культурні, архітектурні, писемні пам'ятки північних, центральних, південних територій Рівненщини (Пересопниця, Острог, Дубно, Корець.).

Пам'ятки письменства: Пересопницьке Євангеліє, Острозька Біблія.

Практична частина. Перегляд відеофільмів “Сім чудес Рівненщини”. Туристсько-краєзнавча подорож (за вибором) в м. Дубно, м. Острог, м. Корець. с. Пересопиця.

3. Література рідного краю (10/52 год.)

Теоретична частина. Літератори Рівненщини — предтечі (Данило Братковський, Григорій-Архімандрит Пересопницького монастиря, Лаврентій Зизаній, Мелетій Смотрицький). Письменники рідного краю-незабутні (В. Поліщук, Б. Тен, У. Самчук, Б. Швед О. Богачук Г. Чубай). Література для дітей (Л. Пшенична, А. Войнарович, В. Климентовська, Є. Шморгун.) Світ веселого й смішного (творчість гумористів Л. Куліша, Р. Солоневського). Байкарі Рівненщини (П. Красюк, В. Грабоус).

Література про рідний край (Т. Шевченко „Ой, чого ти почорніло, зелене поле”, “Варнак”, Л. Українка „Лісова пісня”, В. Короленко „Діти підземелля” О. Купрін “Олеся”, М. Гоголь “Тарас Бульба”).

Світ природи в творчості письменників Рівненщини. Зарубіжні письменники на Рівненщині.(Оноре де Бальзак, А. Міцкевич, І. Бабель).

Краєзнавці, науковці Рівненщини (М. Носаль, М. Жулинський, Г. Дем'янчук, І. Пащук, Я. Пура, Г. Бухало, Я. Поліщук, Б. Столярчук, Є. Шморгун).

Практична частина. Бібліотечні заняття: ознайомлення з бібліотекою та її відділами, ознайомлення з картотекою журнальних і газетних статей; відгук на прочитану книгу; екскурсія по місту “Рівне літературне”, вікторина „Література рідного краю”, туристсько-краєзнавча подорож «Літературними шляхами».

6

4. Особливості фольклору (14 год.)

Теоретична частина. Визначення поняття “фольклор”. Характерні особливості фольклору. Відображення в творах фольклору історичних подій, явищ суспільного життя, сімейних відносин і духовної діяльності людини. Антологія творів малих жанрів (загадки, приказки, прислів'я). Оповідальний

жанр: казки, легенди, перекази, повір'я. Пісенна творчість українського народу (класифікація пісень).

Практична частина. Запис фольклорного зразка на вибір; читання легенд, переказів рідного краю; улюблені казки твоєї родини.

5. Народний календар свят, звичаїв та обрядів (річний цикл свят) (42 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з народним календарем свят, традицій, звичаїв та обрядів.

Практична частина. Вікторини, фольклорні свята, організація виставок, виготовлення „валентинок”, розписування писанок, зустрічі з народними майстрами.

6. Родинно-побутові свята (народження, весілля, смерть) (18 год.)

Теоретична частина. Сімейні обряди: народини, хрестини. Шанобливе ставлення до жінки. Традиції сімейного виховання. Весільна обрядовість. Поминальна обрядовість.

Практична частина. Збір фольклорного матеріалу, свято Матері, виготовлення подарунка для мами.

7. Релігійні вірування українців (12/16 год.)

Теоретична частина. Міфи. Міфи давньої України. Демонологія. Сонцепоклонство. Біблійні легенди.

Практична частина. Екскурсія в краєзнавчий музей, читальний зал бібліотеки.

8. Український народний одяг (8/14 год.)

Теоретична частина. Чоловічий, жіночий, дитячий. Святковий, буденний, прикраси, взуття. Український національний та регіональний народний одяг.

Практична частина. Відвідування етнографічної експозиції музею. Характеристика народного одягу. Групування одягу за видами.

9. Народне образотворче мистецтво. Основні напрямки образотворчого мистецтва (14/20 год.)

Теоретична частина. Вишивка, декоративний розпис - живописний

7

напрямок. Розвиток живописного напряму на Рівненщині. Різьблення по дереву, народна скульптура і архітектура – пластичний напрямок. Сакральна архітектура. Локальні особливості українського народного мистецтва. Зв'язок народно-образотворчого мистецтва з усно-поетичною творчістю.

Практична частина. Ознайомлення зі зразками художніх промислів та ремесел, декоративно-прикладного мистецтва в музеї, мистецьких галереях,

майстернях народних умільців. Туристсько-краєзнавча подорож в етнографічний музей м. Сарни.

10. Поселення та житло (8/24 год.)

Теоретична частина. Основні етнографічні зони, їх характеристика. Основні типи традиційних поселень; матеріал і техніка будівництва. Обряди, повір'я, пов'язані з будівництвом нового дому. Конструктивні елементи світлиці, їх функції. Чарівна скриня, її призначення. Оздоблення світлиці. Господарські споруди, їх призначення. Криниця на подвір'ї.

Практична частина. Позначення етнографічних зон на контурній карті. Творча робота (малюнок, твір, композиція).

11. Основні і допоміжні галузі господарства (14/28 год.)

Теоретична частина. Землеробство його види. Техніка обробки землі й знаряддя праці. Легенди, повір'я пов'язані з обробітком землі. Рослини — символи України.

Тваринництво, його види. Тварини оспівані у фольклорі. Народні прикмети, пов'язані з природою та господарською діяльністю людини (народна метеорологія).

Допоміжні заняття українців: ковальство, бортництво, рибальство, мисливство. Домашні промисли (лозоплетіння, ткацтво, писанкарство, гончарство). Громадський побут (толока, вечорниці).

Практична частина. Збирання матеріалів про традиційну техніку обробки землі, знарядь праці та побуту, записів про їх призначення та використання, технології виготовлення. зустріч з народними умільцями; ознайомлення з елементами окремого виду ремесла.

12. Українська кулінарія (4/8 год.)

Теоретична частина. Обрядова їжа. Святкові та буденні страви. Українська кулінарія в художній літературі.

Практична частина. Збирання рецептів українських, поліських страв. Обмін сімейними рецептами.

13. Українська народна медицина (10/18 год.)

Теоретична частина. Лікарські рослини. Способи їх збирання. Траволікування.

Практична частина. Збирання лікарських трав у походах. Туристсько-

8

краєзнавча подорож до ботанічного заказника “Вишнева гора”.

14. Транспорт і засоби пересування (8/14 год.)

Теоретична частина. Транспортні артерії (сухопутні, водні, повітряні) й засоби пересування. Стародавні засоби пересування. Види традиційного транспорту. Давні шляхи українців (Муравський, Соляний, Чумацький, Чорний).

Практична частина. Пішохідна екскурсія „Околиці рідного міста”. Збір матеріалів про традиційні засоби пересування (фотографії, малюнки традиційних засобів пересування, записи про їх призначення, використання.).

15. Туризм (22 год.)

Теоретична частина. Техніка безпеки під час екскурсій та походів. Тест: “Чи притаманні тобі туристські навички?”. Основи орієнтування на місцевості. Ознайомлення з основними видами туризму; ознайомлення групи з вибором маршруту і розподіл обов’язків у групі; харчування в поході; туристське спорядження; організація туристського бівака; перша медична допомога; звіт про похід. Роль туризму у формуванні характеру та світогляду молоді. Структура центральних і регіональних туристських організацій. Загальна і спеціальна фізична підготовка.

Практична частина. Навчально-тренувальний похід.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

При вивченні даного курсу гуртківці повинні знати:

- стародавні пам’ятки культури і архітектури рідного краю;
- письменників рідного краю і їх твори;
- особливості фольклору рідного краю;
- основні народні свята і звичаї пов’язані з ними;
- основні елементи українського народного одягу;
- напрямки народного образотворчого мистецтва;
- основні етнографічні зони України;
- основні і допоміжні галузі господарства;
- лікарські рослини;
- види традиційного транспорту;
- техніку безпеки під час походів та екскурсій;
- основи орієнтування на місцевості;
- основні види туризму.

повинні вміти:

- позначати на контурній карті основні етнографічні зони України;
- робити опис предмета народного побуту;
- визначати жанр фольклорного зразка;
- визначати сторони горизонту;
- розподілити обов’язки в групі під час походу;
- скласти меню для походу;
- організувати туристський бівак.

Основний рівень, другий рік навчання
Навчально-тематичний план

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Етнографія, як галузь історичної науки.	2	4	6
Проблеми етнографічної науки.	10	2(10)	12(20)
Етнографічне районування.	16	4(10)	20(26)
Народний календар свят, звичаїв, обрядів.	24	16(24)	40(48)
Матеріальна культура українців.	2(6)	2(4)	4(10)
Народні промисли і ремесла.	16(20)	4(10)	20(30)
Транспорт і засоби пересування.	6	4(12)	10(18)
Поселення та житло.	12(14)	8(16)	20(30)
Духовна культура українців.	12(20)	6(14)	18(34)
Народна медицина.	2(4)	(4)	2(8)
Етнопедагогіка.	6	6(12)	12(18)
Туристська підготовка.	30	22(46)	52(76)
Всього	138(158)	78(166)	216(324)

Зміст програми

1. Етнографія, як галузь історичної науки (6 год.)

Теоретична частина. Предмет і об'єкт етнографії; зв'язок етнографії з географією, історією, археологією, соціологією, мистецтвознавством. Туризм та етнографічне краєзнавство.

Практична частина Експерсії з відвідуванням краєзнавчого музею, художніх виставок.

2. Проблеми етнографічної науки. (12/20 год.)

Теоретична частина. Проблеми етнографічної науки-дослідження етнічного складу населення, походження (етногенез) народів. Методи

10

досліджень: спостереження, картографічний, статистично-математичний. Природа України як фактор історичного і територіального утворення. Проблеми етнічного і національного розвитку в сучасну епоху. Класифікація етнографічних спільнот (народів): географічна, антропологічна, лінгвістична, за господарсько-культурним типом, рівнем історичного розвитку.

Практична частина. Експерсія в бібліотеку і краєзнавчий музей.

3. Етнографічне районування (20/26 год.)

Теоретична частина. Історичні дані про перші поселення на території України. Трипільська культура. Історія назв „українці”, „Україна”. Регіональні особливості культури та побуту населення України; їх зумовленість характером історичного розвитку, природно-географічними умовами, взаємовідносинами з іншими народами. Характеристика основних етнографічних зон України. Полісся. Поділля. Карпати. Середня Наддніпрянина. Слобожанщина. Південь. Етнографічні групи українців-українські горяни(гуцули, лемки, бойки) - у західно-українських областях(поліщуки, пінчуки, литвини). Діалекти української мови.

Практична частина. Робота з контурними картами(нанесення умовних кордонів історико-етнографічних районів, територій розселення етнографічних груп українців); відвідування краєзнавчого музею, бібліотеки.

4. Народний календар свят, звичаїв, обрядів (40/48 год.)

Теоретична частина. Повторення основних християнських свят, звичаїв та традицій пов'язаних з ними.

Практична частина. Проведення фольклорних свят.

5. Матеріальна культура українців (4/10 год.)

Теоретична частина. Провідні галузі господарства. Географічні умови існування землеробства, тваринництва, інших видів господарської діяльності.

Практична частина. Краєзнавча вікторина, брейн-ринг для повторення вивченого.

6. Народні промисли і ремесла (20/30 год.)

Теоретична частина. Старослов'янське походження промислів та ремесел, які побутували в Україні в ХІХ ст. Обробка шкіри: кушнірство, шевство, лимарство.

Лісові промисли: вуглярство, смолярство, вигонка дьогтю.

Деревообробні промисли: бондарство, токарство, стельмаство, ложкарство, різьбярство. Плетіння з кори, лози, соломи.

Українська вишивка. Матеріал і техніка вишивання (гладь, хрестик, мережка). Орнаментальні мотиви та їх символіка та символи.

Практична частина. Зустріч з народними умільцями або екскурсія на виставку їх робіт. Оволодіння основами окремого виду ремесла (на вибір) вишивки, лозоплетіння, писанкарства.

11

7. Транспорт і засоби пересування (10/18 год.)

Теоретична частина. Транспорт і засоби пересування. Найдавніші шляхи: Ізюмський, Кальміуський. Розвиток транспорту в наш час.

Практична частина. Екскурсія по місту (спостереження за сучасним транспортом), екскурсія в м. Луцьк «Музей військового транспорту».

8. Поселення та житло (20/30 год.)

Теоретична частина. Типи традиційних поселень. Матеріал і будівельна

техніка, вертикальний розвиток житла, план подвір'я і будинку, положення відносно вулиці, декоративне оформлення. Історико-етнографічне районування типів поселень (північ, центр, південь). Загальні риси житла українців та інших слов'янських народів. Сучасні зміни в народному будівництві. Збереження народних традицій у плануванні локальних архітектурно-конструктивних рис.

Практична частина. Визначення віку поселень за документальними даними. Визначення житлового комплексу, положення селянського двору в поселенні. Опис та фотографування будівель та інтер'єрів, культових споруд. Екскурсія в музей під відкритим небом.

9. Духовна культура українців (18/34 год.)

Теоретична частина Український Олімп. Сонцепоклонство давніх українців. Прийняття християнства та його вплив на народний світогляд. Поєднання дохристиянської віри з християнством, старих свят та обрядів з новими. Цикли календарних свят і обрядів (зимові, весняні, літні, осінні). Магічні обряди, пісні, ігри. Вода і її культ у древніх слов'ян.

Практична частина. Збирання і вивчення матеріалів про проведення календарних свят, обрядів, що побутували в минулому і збереглися в наш час. Екскурсії до річки, до стародавніх мольбищ та капищ. Екскурсія до храму.

10. Народна медицина (2/8 год.)

Теоретична частина Використання народних знань про властивості рослин в медицині.

Практична частина. Екскурсія в гомеопатичну аптеку.

11. Етнопедагогіка (12/18 год.)

Теоретична частина Народна етика і мораль. Етнопедагогіка – національна система виховання дітей. Ознайомлення із складниками національної системи виховання. Дитячий фольклор, як складова частина етнопедагогіки. Використання народних знань у сучасних умовах.

Практична частина. Ознайомлення та читання зразків дитячого фольклору. Родинне свято.

12

12. Туристська підготовка (52/76 год.)

Теоретична частина Ознайомлення з інструкцією „Про проведення походів з школярами”. Техніка безпеки під час екскурсій і походів.

Топографія та основи орієнтування на місцевості. Види карт. Масштаб карти. Сторони горизонту. Компас. Користування компасом. Азимут і рух за азимутом. Умовні знаки спортивних карт: рельєф, гідрографія і болота, рослинність, штучні споруди.

Надання долікарської допомоги в поході.

Підготовка до залікового походу. Підведення підсумків походу.

Оформлення фотозвіту.

Практична частина. Подолання природних перешкод: жердини, купини, колоди. Дводенний похід.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

При вивченні даного курсу гуртківці повинні знати:

- характеристику основних етнографічних зон України;
- цикли календарних свят;
- основні народні свята і звичаї пов'язані з ними;
- типи традиційних поселень;
- основні і допоміжні галузі господарства;
- лікарські рослини;
- види традиційного транспорту та найдавніші шляхи;
- складники національної системи виховання;
- техніку безпеки під час походів та екскурсій;
- умовні знаки спортивних карт.

повинні вміти:

- позначати на контурних картах основні етнографічні зони України;
- відшукувати, оцінювати, систематизувати етнографічну інформацію;
- формулювати самостійні творчі висновки;
- визначати сторони горизонту та рухатись за компасом;
- долати природні перешкоди.

Основний рівень, третій рік навчання

Навчально-тематичний план

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Етнографія України.	2(8)	2(4)	4(12)
Рівненська область. Історичні відомості.	6(18)	20	26(38)

Рівненська область. Географічне положення.	10(14)	10(12)	20(28)
Культура і побут поліщуків.	10	12(24)	22(34)
Традиційні види господарської діяльності поліщуків.	10	4 (12)	14(22)
Допоміжні види господарської діяльності поліщуків.	6(18)	12	18(30)
Поселення та житло.	2(14)	2(14)	4(28)
Народний одяг поліщуків.	8	6	14
Народна кулінарія.	4(6)	2	6(8)
Народна медицина.	2(8)	12(14)	14(22)
Сім'я і родинна обрядовість.	6	2(12)	8(18)
Усна народна творчість поліщуків.	20	10(14)	30(34)
Туристська підготовка.	10	26	36
Всього	96(150)	120(174)	216 (324)

Зміст програми

1. Етнографія України (4/ 12 год.)

Теоретична частина. Повторення і систематизація понять "етнос", етнографія", народність", „етнографічне розміщення". Українська літературна мова. Локалізми. Видатні історичні постаті України, народні герої.

Практична частина. Позначення на контурній карті етнографічних районів України. Ознайомлення з біографічними ескізами київських князів, українських гетьманів, народних героїв. К. Мотрич "Молитва до мови".

2. Рівненська область. Історичні відомості (26/38 год.)

Теоретична частина. Рівненщина первісної доби. Рівненщина в часи середньовіччя. Історичні відомості про заснування та розвиток древніх міст краю: Дорогобуж, Пересопниця, Дубно, Корець, Острог. Літопис м. Рівного.

14

Практична частина. Пішохідна екскурсія по місту. Екскурсія в одне із літописних міст Рівненщини.

3. Рівненська область. Географічне положення (20/28 год.)

Теоретична частина. Географічне положення Рівненської області. Чисельність населення, національне співвідношення. Природні, водні ресурси краю, їх використання та застосування. Рослинний світ Рівненщини. Тваринний світ області. Червона Книга. Заповідники та заказники Рівненщини.

Практична частина. “Чи вмієш ти охороняти природу?”, Вікторина “Знай, люби рідний край”. Навчально-тренувальний похід з метою ознайомлення і вивчення корисних копалин, рослинного і тваринного світу рідного краю.

4. Культура і побут поліщуків (22/34 год.)

Теоретична частина. Матеріальна і духовна культура. Релігія. Мистецтво. Перші вірування поліщуків. Світоглядні уявлення. Обереги.

Практична частина. Збір матеріалів про народні знання, вірування, мораль, які побутують у родині; відвідування Корецького монастиря.

Особливості культури і побуту поліщуків згідно територіального розміщення.

Прослуховування святкових літургій; творча робота – замальовка культових споруд.

5. Традиційні види господарської діяльності поліщуків (14 /22 год.)

Теоретична частина. Особливості господарської діяльності. Землеробство. Техніка обробки землі, знаряддя праці. Тваринництво. Тварини у фольклорі.

Практична частина. Відвідування експозиції краєзнавчого музею “Заняття поліщуків”, екскурсія в музей під відкритим небом.

6. Допоміжні види господарської діяльності поліщуків (18/30 год.)

Теоретична частина. Бджільництво. Мисливство. Рибальство. Знаряддя праці. Добування і обробка каменю. Деревообробні промисли поліщуків. Переробка вовни та льону. Ткацтво і вишивка.

Практична частина. Екскурсія на виставку декоративно-ужиткового мистецтва. Знайомство із обробкою каменю – відвідування промислово виробництва.

7. Поселення та житло поліщуків (4/28год.)

Теоретична частина. Особливості поселення та житла поліщуків.

15

Матеріал і будівельна техніка, план подвір'я і будинку, положення відносно вулиці. Житловий будинок, його архітектурно-конструктивні елементи. Інтер'єр: піч, стіл, лави, покуть, сволок, піл, скриня, колиска., їх призначення та застосування. Декоративне оздоблення світлиці. Господарські будівлі: хлів, комора, стайня, клуня, курник, льох. Сучасні зміни в народному будівництві. Збереження народних традицій у плануванні локальних архітектурно-конструктивних рис. Культові споруди.

Практична частина. Замальовування житла поліського регіону. Відвідування шкільного етнографічного музею в с. Липки Гощанського району, пішохідна екскурсія по місту “Дорога до храму”.

8. Народний одяг поліщуків (14 год.)

Теоретична частина. Український національний та регіональний народний одяг. Регіональні особливості народного чоловічого, жіночого, дитячого одягу. Оздоблення та матеріал з якого виготовлявся одяг.

Практична частина. Відвідування арт-галереї „Зуза”, творча робота: замальовки та порівняння зразків одягу і орнаменту різних етнографічних груп.

9. Народна кулінарія (6/8 год.)

Теоретична частина. Буденна і святкова їжа. Обрядова їжа. Традиційні поліські страви.

Практична частина. Запис рецептів поліської кухні.

10. Народна медицина (14/22 год.)

Теоретична частина. Значення народної медицини. Траволікування. Місцеві травознавці. М. Носаль - “Від рослини до людини”.

Практична частина. Екскурсія в аптеку Зубицьких. Похід вихідного дня з метою збору лікарських рослин.

11. Сім'я і родинна обрядовість (8/18 год.)

Теоретична частина. Давні типи та форми сім'ї в Україні, її соціальні функції. Особливості сімейних звичаїв та обрядів. Мораль. Фольклорні твори про взаємовідносини в сім'ї.

Практична частина. “Дерево роду”, збір матеріалів про сімейні звичаї та обряди; творча робота твір-мініатюра „Улюблене сімейне свято в родині”.

12. Усна народна творчість поліщуків (30/34 год.)

Теоретична частина. Календарно-обрядові пісні. Пісні рідного краю (з пісенних скарбів У. Кот). Родинно-обрядові пісні; Стрілецькі, повстанські пісні, їх значення. Класифікація казок; відмінність народних і літературних казок. Легенди, перекази поліського краю. Топоніміка краю в легендах та переказах. Особливості прислів'їв, приказок, загадок, прикмет, прокльонів, побажань.

16

Практична частина. Слухання записів у музичній бібліотеці; відвідування фольклорних свят, фестивалів. читання казок, легенд, переказів; творча робота: скласти свою казку або замальовку; гра „Що? Де? Коли?”.

13. Туристська підготовка (36 год.)

Теоретична частина. Види туризму, їх особливості та перспективи розвитку. Класифікація туристських маршрутів. Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю. Підготовка походу. Спорядження для походу. Організація харчування в поході. Тактика походу. Техніка подолання природних перешкод під час походу. Характеристика перешкод. Основи топографії та орієнтування на місцевості. Долікарська допомога у поході. Гігієна туриста. Організація біваку. Привали та ночівлі. Технічна підготовка туриста. Безпека проведення подорожей. Страхування і самострахування. Підведення підсумків походу. Складання звіту про похід. День

у поході. Профілактика безпеки туристських подорожей.

Практична частина. Малювання знаків спортивних карт, в'язання туристських вузлів; додання природних перешкод; проведення 3-х денної краєзнавчої подорожі, підведення підсумків.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

При вивченні даного курсу гуртківці повинні знати:

- стародавні пам'ятки культури і архітектури рідного краю;
- письменників рідного краю і їх твори;
- особливості фольклору рідного краю;
- основні народні свята і звичаї пов'язані з ними;
- основні етнографічні зони України;
- основні елементи українського народного одягу;
- напрямки народного образотворчого мистецтва;
- типи традиційних поселень;
- складові інтер'єру української світлиці;
- основні і допоміжні галузі господарства;
- лікарські рослини;
- рослини-символи України;
- види традиційного транспорту та найдавніші шляхи;
- складники національної системи виховання;
- особливості географічного розташування Рівненської області;
- історичні і культурні центри Рівненщини;
- особливості культури і побуту поліщуків;
- види традиційної діяльності місцевого населення;
- особливості духовної культури поліщуків;
- техніку безпеки під час походів та екскурсій;
- види туристського спорядження.

17

повинні вміти:

- позначати на контурних картах основні етнографічні зони України;
- робити опис предмета народного побуту;
- визначати жанр фольклорного зразка;
- узагальнювати, систематизувати, конкретизувати поняття і явища;
- формулювати самостійні творчі висновки;
- відшукувати, оцінювати, систематизувати етнографічну інформацію;
- визначати сторони горизонту;
- розподілити обов'язки в групі під час походу;
- скласти меню для походу;
- організувати туристський бівак;
- долати природні перешкоди;
- надати першу долікарську допомогу.

Література

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів, 1992.
 2. Артюх Л.Ф. Українська народна кулінарія. - К., 1977.
 3. Бардин А. Азбука туризму. – М., 1985 р.
 4. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. - К., 1991.
 5. Білоусенко. О Новий заповіт. Біблійна історія. – Київ: „Либідь”, 2000р.
 6. Болтарович З.Б. Народна медицина українців. - К., 1990.
 7. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні. - К., 1980.
 8. Воропай О. Звичай нашого народу. - К.: Оберіг, 1993.
 9. Вулашов Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. - К.: Довіра, 1992.
 10. Гавриленко Л.. Посібник з народознавства. - Запоріжжя: „Просвіта”, 2003 р.
 11. Глушко М. Традиційний транспорт українців. Радянська школа. - 1990.
 12. Горяєнко В.Ф., Бойко І,Д., Куницький О.С. Народна землеробська техніка українців. - К., 1971.
 13. Грушевський М. Історія України Руси. - К., 1991.
 14. Данилевська О. Журавлиний край.(мандрівки в минуле з легендами та переказами).Київ «А.С.К.», 1998.
 15. Данилевський Г. Чумаки: Художньо-документальний нарис. К., 1992.
 16. Данилюк А.Г. Українська хата. - К., 1991.
 17. Дем'янчук Г. Біля джерел. Львів:Каменярь,1980.
 18. Дем'янчук Г. Семи водиць криниця: краєзнавчі нариси. Львів:Каменярь,1984.
 19. Дмитренко М.К, Уроки з народознавства. - К., 1995
 20. Довженко В.Й. Землеробство Древньої Русі. - К., 1961.
- 18
21. Довженко Г.В. Український дитячий фольклор. - К., 1981,
 22. Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі, - Львів, 1993.
 23. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишиванка: Західні області УРСР. - К., 1988,
 24. Історія української культури За редакцією І. Крип'якевича. - К.: Либідь, 1994.
 25. Культура і побут населення України За редакцією В.І. Наулка, - К.: Либідь, 1993.
 26. Костриця М. Туристський похід вихідного дня. - К.: Здоров'я, 1989.
 27. Культура і побут населення України За редакцією В.І.Наулка, - К.: Либідь, 1993.
 28. Кукса Г. Рідний край. – Рівне: „Каїс”, 1998 р.
 29. Літератори Рівненщини. Рівне «Азалія», 1995.
 30. Лозко Г.С. Українське народознавство. - К.: Зодіак-Ж,1995.
 31. Макарчук С.А., Гошко В.Г., Кирчів Р.Ф. Етнографія України. - Львів: Світ, 1994.
 32. Матейко К.І. Український народний одяг. - К., 1977.

33. Матяш. І. Міф і казка. – Київ, 1996 р.
34. Мацейків Т.І., Якименко Н.Д. Шляхи організації фольклорно-пошукової роботи учнів: Методичні рекомендації. - К., 1990.
35. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. - К., 1992.
36. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: Ескіз української міфології. - К., 1992.
37. Павлюк С.П, Традиційне хліборобство України: Агротехнічний аспект. - К., 1991.
38. Полесьє: Матеріальна культура. -К., 1988.
39. Поліщук Я. Література рідного краю. Нариси з літературного краєзнавства Рівненщини. Рівне «Азалія»,1993.
40. Попович М.В. Мироззороження древніх славян. - К., 1985.
41. Прислів'я та приказки. Природа. Господарська діяльність людини. - К., 1993
42. Скуратівський В. Березина. - К.: Радянський.письменник, 1987.
43. Скуратівський В. Вінець. – Київ: Видавництво УСТА, 1994 р.
44. Скуратівський В. Покуть. - К.: Довіра, 1992.
45. Скуратівський В. Місяцелік. - К., 1993.
46. Солоневський Р. Всяк по- своєму міркує. Рівне. «Азалія», 2000.
47. Стельмахович М. Народна педагогіка. – К., 1997 р.
48. Стефанюк С. Практичне народознавство. – Харків: „ББН”, 2002 р.
49. Хрестоматія з народознавства.(посібник для вчителів, студентів). Державне редакційно-видавниче підприємство,1993.
50. Швед Б. Поліщуки. Рівненське міське об'єднання товариства «Просвіта», 2007.
51. Шевченкові верстви. Твори літераторів, краєзнавців та митців Рівненщини присвячені Великому Кобзареві. Рівне. «Азалія»,1996.